

Στέλιος Αλειφαντής*

Κοσσυφοπέδιο: Η κρίσιμη καμπή

Η πρώην Γιουγκοσλαβία μετά τη Συμφωνία του Ντέυτον

Η «Συμφωνία Ειρήνης» του Ντέυτον αποτέλεσε τομή στις βαλκανικές εξελίξεις, κυρίως επειδή οι εμπλεκόμενοι διεθνείς παράγοντες στις διαδικασίες εμπέδωσης της ειρήνευσης στη Βοσνία οριοθετούν το πλαίσιο οριστικής διευθέτησης του προβλήματος διάσπασης της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Επομένως, η απρόσκοπτη εφαρμογή της Συμφωνίας του Ντέυτον -και ό,τι αυτή πολιτικά σημαίνει- συνιστά το βασικό στόχο του διεθνούς παράγοντα, ο οποίος αντιλαμβάνεται τις εξελίξεις του γιουγκοσλαβικού χώρου μέσα σ' αυτήν την προοπτική. Ωστόσο, η υπογραφή της Συμφωνίας του Ντέυτον ήταν μόνο η αφετηρία μιας μακράς διαδικασίας εμπέδωσης της ειρήνης στην μετα-εμφυλιακή πρώην Γιουγκοσλαβία. Στην ίδια τη Βοσνία, τη διχοτομημένη σε δύο ομόσπονδες οντότητες -την κροατο-μουσουλμανική και τη σερβική, υπάρχουν πολλά ανοικτά ζητήματα λειτουργίας του κράτους τόσο μέσα σε κάθε μία οντότητα, όσο και μεταξύ τους, ανοικτά εδαφικά ζητήματα, το προσφυγικό και άλλα που καθιστούν την παράταση της παραμονής της διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης (SFOR) απόλυτα αναγκαία προκειμένου να διαφυλαχθεί η ειρηνική διευθέτηση. Όμως σημαντικά είναι τα προβλήματα και

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Στέλιος Αλειφαντής είναι επίκουρος καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Τα «Τετράδια» θέλουν να επισημάνουν ότι η έλλειψη χώρου ανάγκασε τη Σύνταξη, σε συνεννόηση — πάντα — με τον συγγραφέα να αφαιρέσει τις 60 σημειώσεις - παραπομπές, εκτάσεως 9 σελίδων, του παρόντος άρθρου, που — προφανώς — τεκμηριώνουν ακόμη περισσότερο τις απόψεις του συντάκτη του κειμένου.

στη γειτονική Κροατία όπου κυρίως το προσφυγικό των εκτοπισμένων Σέρβων της Κράινα και το ζήτημα της Ανατολικής Σλαβονίας ακόμη υπόκεινται σε διευθέτηση. Στο γιουγκοσλαβικό νότο, στο FYROM, οι σχέσεις του αλβανικού και του σλαβικού στοιχείου συνεχίζουν να διέπονται από τριβές, ενώ η προοπτική αποχώρησης από την πολιτική, του γηραιού ιστορικού ηγέτη των Σκοπίων Κίρο Γκλιγκόροφ αναμένεται να οδηγήσει σε μια εσωτερική πολιτική ρευστότητα.

Ο αλβανικός παράγοντας είναι ο κατεξοχήν αποδέκτης των επιπτώσεων της μετα-Ντέυτον κατάστασης στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Οι Αλβανοί, ιδιαίτερα του Κόσοβο, είδαν το εθνικό ζήτημά τους να παραμένει έξω από κάθε διαδικασία διευθέτησης και οι πιέσεις του διεθνούς παράγοντα στο Βελιγράδι να παραμένουν υποτονικές. Πράγματι, στη μετα-Ντέυτον περίοδο οι ΗΠΑ φαίνεται να ενδιαφέρονταν περισσότερο για την ισχυροποίηση της αντιπολίτευσης κατά του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στην Σερβία και στο Μαυροβούνιο χωρίς να υπονομεύεται η συγκατάβαση του Βελιγραδίου στη στήριξη του Ντέυτον, και λιγότερο για το άνοιγμα του «κουτιού της Πανδώρας» που αντιπροσώπευε μια ισχυρή διεθνή πίεση πάνω στο Κόσοβο. Όμως και στα δύο ζητήματα η αμερικανική διπλωματία δεν πέτυχε τις επιδιώξεις της ολοκληρωτικά. Μπορεί στην πολιτική ηγεσία του Μαυροβουνίου να κέρδισαν οριακά οι αντίπαλοι του Μιλόσεβιτς και για πρώτη φορά να εμφανίζονται τριβές ανάμεσα στα δύο ομόσπονδα σερβικά κράτη της Γιουγκοσλαβίας, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία, αλλά ο Σ. Μιλόσεβιτς παραμένει ο ισχυρός ηγέτης της χώρας. Παράλληλα, ούτε ο αλβανικός αναβρασμός δεν μπόρεσε να εκτονωθεί από τις προσεκτικές αμερικανικές παρεμβάσεις και ήδη τα τελευταία δύο χρόνια ορισμένοι αλβανικοί κύκλοι προσφεύγουν ολοένα και περισσότερο στην τακτική των ενόπλων επιθέσεων κατά σερβικών στόχων και κατά Αλβανών πολιτικών αντιπάλων τους. Τους πρώτους μήνες του 1998 το αλβανικό ζήτημα είναι πλέον φανερό ότι αναζητά τρόπους διευθέτησης -μια εκτίμηση πάνω στην οποία βασίζεται και ένα αυξημένο ενδιαφέρον της γερμανικής διπλωματίας.

Επομένως, δίκαια το αλβανικό ζήτημα στην πρώην Γιουγκοσλαβία αποκαλείται το πρόβλημα της δεκαετίας μας στα Βαλκάνια. Δεν είναι μόνο τα τρία εκατομμύρια Αλβανών δίπλα ακριβώς στα σύνορά με την Αλβανία που αποτελούν πεδίο αλυτρωτικών πολιτικών. Το πολιτικό βάρος του αλβανικού παράγοντα, άσχετα με τις όποιες θετικές ή αρνητικές ρυθμίσεις, θα συνεχίσει να γίνεται περισσότερο αισθητό λόγω κυρίως του δημογραφικού δυναμισμού του. Οι Αλβανοί του Κόσοβο, με δείκτη 30 ανά 1.000 κατοίκους, έχουν τον υψηλότερο ρυθμό γεννητικότητας στην Ευρώπη -σχεδόν διπλάσιο του μέσου γιουγκοσλαβικού ρυθμού. Σύμφωνα με την απογραφή του 1981 ο πληθυσμός τους στο Κόσοβο αυξήθηκε κατά 27% μεταξύ 1971-1981, ενώ τα 2/3 του πληθυσμού είναι κάτω των 27 ετών. Ένας ρυθμός που δεν ανακόπτεται με οποιαδήποτε πολιτική εγκατάσταση Σέρβων προσφύγων. Άλλωστε, μόνο το 0,3% των Σέρβων προσφύγων από άλλες περιοχές πήγε στο Κόσοβο το 1991-1992 και μόνο ένα 2,5% από το σημερινό νέο κύμα προσφύγων της Κράινα και της Βοσνίας πιθανολογείται ότι επιθυμούν να εγκατασταθούν στο Κόσοβο. Σε κάθε περίπτωση, έστω και σε συνθήκες ομαλών

και ειρηνικών διεθνικών σχέσεων στην περιοχή, ακόμη και ένας σερβικός εποικισμός της τάξης των 100.000-200.000 ανθρώπων στα επόμενα 10 χρόνια θα είχε απαγορευτικό κόστος για το Βελιγράδι, καθώς θα απαιτούσε 20.000-40.000 νέα σπίτια και εκατοντάδες χιλιάδες εκτάρια γης και φυσικά ανάλογες θέσεις εργασίας για τους εποίκους, από τα οποία σήμερα τίποτε δεν υπάρχει. Είναι προφανές ότι το πρόβλημα στο Κοσσυφοπέδιο μόνο πολιτικές ρυθμίσεις επιδέχεται.

Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου

Το σημερινό ρήγμα μεταξύ Αλβανών και Σέρβων γεννιέται μέσα από τις συγκρούσεις του ψυχρού πολέμου. Το ζήτημα του Κόσοβο χρησιμοποιείται ως επίκεντρο της αντι-τιτοϊκής εκστρατείας του Ε. Χότζα μετά την ρήξη Τίτο-Στάλιν το 1948 και η περιοχή πρακτικά βρίσκεται κάτω από το συνεχή έλεγχο της μυστικής αστυνομίας του Α. Ράνκοβιτς κατά την περίοδο 1948-1966. Οι διώξεις αυτών των 20 περίπου χρόνων υπονόμισαν την αρχική πολιτική συναίνεση των Αλβανών στην τιτοϊκή επαγγελματία της ισότιμης συμμετοχής όλων των εθνοτήτων σε Γιουγκοσλαβική ομοσπονδία και ενίσχυσαν τον αλβανικό εθνικισμό, ο οποίος άλλωστε υποθαλάπταν διαρκώς από τα Τίρανα, ειδικότερα μετά τη ρήξη Τίτο-Στάλιν. Το τιτοϊκό καθεστώς επιχειρεί με πιέσεις και παραχωρήσεις να διαχειριστεί την αλβανική δυσαρέσκεια στην περιοχή, η οποία κορυφώνεται στις ταραχές του 1968 στο Κόσοβο (Σερβία) και Τέτοβο (Σκόπια) και στο αίτημα αναβάθμισης της αυτονομίας σε καθεστώς «Ομόσπονδης Δημοκρατίας» εντός της Γιουγκοσλαβίας. Η προσπάθεια του Τίτο καταλήγει στην υιοθέτηση του καθεστώτος «εκτεταμένης αυτονομίας» στο Σύνταγμα του 1974. Ένα μόλις χρόνο μετά το θάνατο του Τίτο (1980) με το ίδιο αίτημα της αναγόρευσης του Κόσοβο στην έβδομη Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας νέες μεγάλες ταραχές ξεσπούν στην περιοχή (1981) που καταστέλλονται βίαια από τα συλλογικά ομοσπονδιακά όργανα. Οι ταραχές αυτές και οι πιέσεις στο σερβικό πληθυσμό θα οδηγήσουν στην «έξοδο» του τελευταίου και θα τροφοδοτήσουν τον σερβικό εθνικισμό του Βελιγραδίου. Αρχίζει πλέον η αντίστροφη μέτρηση της εθνικής πόλωσης και στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, πόλωση που θα συμβάλει με τη σειρά της στην έξαρση των εθνικισμών και στην πορεία προς τη Γιουγκοσλαβική κρίση.

Η έξαρση του αλβανικού αποσχιστικού κινήματος πυροδοτεί αποφασιστικά τον ογκούμενο σερβικό εθνικισμό στα τέλη της δεκαετίας του '80. Η ανάπτυξη του σερβικού εθνικισμού εκκινεί από τις διώξεις των Σέρβων στο Κόσοβο. Βαθμιαία διαμορφώνεται γύρω από την αντίληψη ότι οι συνταγματικές ρυθμίσεις του Τίτο όχι μόνο έχουν διαμοιράσει εδάφη με σερβικούς πληθυσμούς στις υπόλοιπες ομόσπονδες δημοκρατίες, αλλά και η ίδια η ομόσπονδη Δημοκρατία της Σερβίας έχει καταστεί ανισότιμη απέναντι στις άλλες δημοκρατίες. Υποστηρίζεται ότι η κρατική οντότητα της Σερβίας έχει συνταγματικά διασπαστεί με την ύπαρξη των δύο αυτόνομων περιοχών της Βοϊβοντίνια και κυρίως του Κόσοβο-Μετόχι, όπου

και έχει εκδηλωθεί μία αφόρητη κατάσταση για το σερβικό πληθυσμό. Ο Σ. Μιλόσεβιτς ηγείται από τα μέσα της δεκαετίας του '80 μίας πολιτικής κινητοποίησης που τον οδηγεί στην ανάληψη της εξουσίας στη Σερβία και επίκεντρό της έχει την αποκατάσταση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Σερβίας στο συνταγματικό επίπεδο. Το Βελιγράδι, εγκλωβισμένο πλέον στην τροχιά των ενδογιουγκοσλαβικών εθνικιστικών αντιθέσεων, προχώρησε στο συστηματικό περιορισμό του καθεστώτος αυτονομίας του 1974 και τελικά με τη συνταγματική μεταρρύθμιση και του ομοσπονδιακού Συντάγματος με τη σύμφωνη γνώμη των υπολοίπων ομόσπονδων δημοκρατιών κατέληξε στην οριστική άρση της αυτονομίας τον Ιούλιο του 1990. Η απόφαση αυτή του Σέρβου προέδρου Μιλόσεβιτς είχε ως αποτέλεσμα τα βίαια επεισόδια στους δρόμους της Πρίστινα με δεκάδες νεκρούς και εκατοντάδες τραυματίες.

Η αλβανική αντίδραση μέχρι το Ντέυτον

Μετά τις αποτυχημένες απόπειρες της αλβανικής πλειοψηφίας στην τοπική Βουλή του Κοσσυφοπεδίου να εμποδίσουν την εφαρμογή των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων, 114 από τους 123 Αλβανούς βουλευτές σε σύνολο 183 βουλευτικών θέσεων της Βουλής προχωρούν στη «Διακήρυξη Αυτοδιάθεσης» του Κόσοβο τον Ιούλιο 1990. Η κυβέρνηση του Βελιγραδίου, ενισχυμένη από την έγκριση, λίγες μόλις μέρες νωρίτερα, των συνταγματικών τροποποιήσεων (Δημοψήφισμα στην Σερβία), διαλύει την τοπική Βουλή και κυβέρνηση. Το προεδρείο του Κόσοβο παραιτείται διαμαρτυρούμενο και το Βελιγράδι με “έκτακτα μέτρα” αναλαμβάνει απευθείας τη διακυβέρνηση της περιοχής. Η αντίδραση των Αλβανών υπήρξε άμεση. Τα αλβανικής εθνικότητας 2/3 της Βουλής του Κόσοβο συνέρχονται μυστικά στο Κακανάκ και εγκρίνουν το «Σύνταγμα του Κακανάκ» όπου αναγορεύεται το Κόσοβο σε ανεξάρτητη Δημοκρατία. Το Βελιγράδι διώκει ποινικά τους συμμετέχοντες βουλευτές, οι οποίοι περνούν πλέον στην παρανομία. Οι Αλβανοί αντιδρούν μη αναγνωρίζοντας τη σερβική νομιμότητα. Έτσι χιλιάδες Αλβανοί στο δημόσιο τομέα έχασαν την εργασία τους και αντικαταστάθηκαν από Σέρβους, οι οποίοι τις περισσότερες φορές είχαν σκόπιμα μετακινηθεί από άλλες περιοχές της Σερβίας. Η διεξαγωγή των «παράνομων» εκλογών του 1992 ανασυνθέτει τον πολιτικό χάρτη των Αλβανών αναδεικνύοντας ως ηγετική φυσιογνωμία τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα.

Οι Αλβανοί υιοθετούν την παθητική πολιτική του «κρατικού διαχωρισμού» μη αναγνωρίζοντας τη νομιμότητα που απορρέει από το Βελιγράδι και το Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας. Ταυτόχρονα επιχειρούν σταθερά να διεθνοποιήσουν το πρόβλημα του Κόσοβο, το οποίο οι Σέρβοι θεωρούν ζήτημα εσωτερικής πολιτικής τάξης. Μία παράλληλη κοινωνία και «παράνομη» αλβανική «κρατική» εξουσία αναπτύσσεται στο Κόσοβο δίπλα στην υπάρχουσα νόμιμη συνταγματική τάξη. Το αίτημα των Αλβανών είναι πλέον αυτοδιάθεση και ανεξαρτησία του Κόσοβο. Η επιλογή της ειρηνικής πολιτικής του «διαχωρισμού» και της διεθνοποίησης απορ-

ρέει από δύο ισχυρές πολιτικές πραγματικότητες: πρώτον, την αδυναμία του αλβανικού παράγοντα -συμπεριλαμβανομένων των Τιράνων- να αντιπαρατεθεί στρατιωτικά στο Βελιγράδι και δεύτερον, την άρνηση του διεθνούς παράγοντα να στηρίξει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των Αλβανών που θα οδηγούσε μοιραία σε αλλαγή των διεθνών συνόρων στα Βαλκάνια με πρώτο «θύμα» την κατάλυση του κράτους των Σκοπίων (FYROM) - ένα «κράτος-κλειδί» για τη σταθερότητα της κυοφορούμενης με την στήριξη των ΗΠΑ νέας αρχιτεκτονικής ασφάλειας στα Βαλκάνια. Στο πλαίσιο αυτό και μέχρι την Συμφωνία του Ντέντον κύρια προσπάθεια του Ρουγκόβα ήταν η διεύρυνση των διπλωματικών ερεισμάτων του και η προσπάθεια αξιοποίησης της διεθνούς δυσανεξίας και απομόνωσης της Σερβίας υπέρ της αλβανικής υπόθεσης. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή μοιραία προσέκρουσε στην ανάγκη του διεθνούς παράγοντα να μην ανοιχτεί ένα νέο μέτωπο αντιπαράθεσης με τον Σ. Μιλόσεβιτς ώστε να εξασφαλιστεί η συνεργασία του στη διευθέτηση του προβλήματος της Βοσνίας. Σ' αυτό το πλαίσιο, το μόνο που εξασφάλισαν οι Αλβανοί είναι μία διπλωματική πίεση τόσο των Αμερικανών προέδρων Μπους και Κλίντον, όσο και άλλων διεθνών παραγόντων στη Σερβία να μην προχωρήσει σε περαιτέρω βήματα καταστολής της πολιτικής δράσης των Αλβανών στο Κόσοβο.

Η διαμόρφωση της αλβανικής στάσης

Η απουσία προόδου στην υλοποίηση της πολιτικής Ρουγκόβα τόσο πριν, αλλά εντονότερα μετά την Συμφωνία του Ντέντον δημιούργησε έντονες ενδο-αλβανικές διαφωνίες ως προς την πολιτική στρατηγική. Η πολιτική Ρουγκόβα αμφισβητήθηκε από δύο κυρίως κατευθύνσεις: από τη μετριοπαθή πολιτική του Β. Βούκοσι και από την ριζοσπαστική πολιτική του Ρ. Γιόσια.

Ο Βούγιαν Βούκοσι, «σκιώδης» πρωθυπουργός της «εξόριστης» κυβέρνησης του Κόσοβο μετά τις εκλογές του 1992, υποστήριζε μια «ευέλικτη πολιτική» έναντι της Σερβίας που βασίζεται στην αντίληψη ότι η εξεύρεση μιας μεταβατικής διευθέτησης του προβλήματος του Κόσοβο με το Βελιγράδι στην βάση της «εκτεταμένης αυτονομίας» του 1974 θα δημιουργούσε καλύτερες εσωτερικές και διεθνείς προϋποθέσεις στην προώθηση της αυτοδιάθεσης και της ανεξαρτησίας. Επομένως, σύμφωνα με τον Βούκοσι η επίτευξη αυτού του ενδιάμεσου στόχου πρέπει να προταθεί ως αλβανική επιδίωξη, καθώς μία τέτοια λύση είχε ευρύτατη διεθνή υποστήριξη και για τα Τίρανα, το βασικό υποστηρικτή της εθνικής αλβανικής υπόθεσης στην πρώην Γιουγκοσλαβία και επιπλέον σ' ότι αφορά τα Τίρανα ήταν η μόνη εφικτή διπλωματική επιλογή δεδομένης της αδυναμίας της Αλβανίας. Παρά το ρεαλισμό της, η μετριοπαθής αυτή επιλογή συνάντησε έντονες αντιδράσεις από άλλους αλβανικούς κύκλους, ωστόσο η κυριότερη πηγή αμφισβήτησής της, προέρχεται από την πόλωση της κατάστασης στο Κόσοβο και τους περιορισμούς που αυτή θέτει, στην άσκηση μίας περισσότερο ευέλικτης πολιτικής έναντι της Σερβίας.

Κύριος υποστηρικτής της «πολιτικής της πόλωσης» αναδείχθηκε ο Ρεβχέπ Κόσια, ο οποίος ως βασική επιδίωξη των Αλβανών στο Κόσοβο θέτει την ένωση με την Αλβανία. Ο Ρ. Κόσια αντιπολιτεύεται την επιλογή της ειρηνικής, παθητικής αντίδρασης του Ιμπραήμ Ρουγκόβα και προκρίνει την άμεση κοινωνική εξέγερση των Αλβανών ως τον καταλυτικό παράγοντα των εξελίξεων. Σ' ότι αφορά τη διπλωματική προσπάθεια ο Ρ. Κόσια θεωρεί ότι η αλβανική εξέγερση μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην άμεση παρέμβαση του διεθνούς παράγοντα, επειδή το κύριο μέλημα της διεθνούς διπλωματίας στην πρώην Γιουγκοσλαβία είναι ο περιορισμός της αστάθειας - μία διεθνής επιδίωξη που οφείλει να μην υλοποιηθεί στο πλαίσιο του υπάρχοντος status quo, δηλαδή σε βάρος της εθνικής αυτοδιάθεσης των Αλβανών. Η πολιτική της πόλωσης, σύμφωνα μ' αυτήν την αντίληψη, ενισχύει τη διαπραγματευτική ικανότητα των Αλβανών και αναγκάζει το διεθνή παράγοντα να ασχοληθεί με το ζήτημα του Κόσοβο μεταβάλλοντας τη θέση του κατά της αλβανικής αυτοδιάθεσης. Αυτή η ριζοσπαστική θέση του Ρ. Κόσια τον έφερε σ' αντίθεση με τα Τίρανα, τα οποία κατηγόρησε ότι εγκαταλείπουν τα αλβανικά εθνικά δίκαια. Ωστόσο, η πολιτική της πόλωσης άρχισε να κερδίζει βαθμιαία έδαφος στην αλβανική πολιτική σκηνή του Κόσοβο όχι μόνο λόγω της αλβανικής απογοήτευσης για την έλλειψη πολιτικών ρυθμίσεων της μετά το Ντέυτον εποχής, αλλά και από το γεγονός ότι το τέλος της βοσνιακής κρίσης και η βαθμιαία άρση του διεθνούς εμπάργκο κατά της Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσε σε σκληρό πλήγμα στην παραοικονομία του Κόσοβο. Στις συνθήκες αυτές εντάθηκαν οι διαφοροποιήσεις από την πολιτική Ρουγκόβα και μία σειρά πολιτικών παραγόντων του Κόσοβο, όπως ο Άντεμ Ντεμάτσι, υιοθέτησαν περισσότερο ριζοσπαστική στάση. Η βασική τοποθέτησή τους συνίστατο τόσο στην καταγγελία των «εκλογών» στο Κόσοβο της 22ας Μαρτίου 1998, οι οποίες ανέδειξαν και πάλι τον Ι. Ρουγκόβα -μοναδικό υποψήφιο-ως «πρόεδρο» του Κόσοβο, όσο και στην πολιτική κάλυψη της ένοπλης δραστηριότητας ομάδων Αλβανών.

Η εμφάνιση ένοπλων αλβανικών ομάδων (KLA)

Μέσα σε μία τέτοια πολιτική ατμόσφαιρα αναπτύχθηκε η σύσταση αλβανικών ενόπλων ομάδων το 1996 που με βίαιες επιθέσεις επιχειρούν από τότε να δημιουργήσουν συνθήκες ένοπλης εξέγερσης, αναμέτρησης με το σερβικό κράτος και πρόκληση διεθνούς επέμβασης. Οι ένοπλες αυτές αλβανικές ομάδες, που αυτοαποκαλούνται «Απελευθερωτικός Στρατός Κόσοβο» (KLA), ενισχύονται πολιτικά και οικονομικά από την αλβανική διασπορά στη Δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ και είναι υπεύθυνες για επιθέσεις στις σερβικές αρχές, στο σερβικό πληθυσμό αλλά και σε μετριοπαθή αλβανικά στοιχεία με την κατηγορία της συνεργασίας ή ανοχής των σερβικών αρχών. Σύμφωνα με ορισμένες πηγές πρόκειται για ολιγομελείς ένοπλες ομάδες συνολικής δύναμης μερικών εκατοντάδων που ιδρύθηκαν και οργανώθηκαν από ριζοσπαστικά στοιχεία της αλβανικής διασποράς στην

Ελβετία και Γερμανία - ομάδες που υποστηρίζονται και αναπτύσσουν τη δράση τους στην περίμετρο και σε συνδυασμό με την μαζικότερη τοπική αντίδραση στις σερβικές δυνάμεις επιβολής της τάξης στα δυσπρόσιτα μεγάλα χωριά του Κόσοβο - αντίδραση που παίρνει συνήθως τη μορφή ένοπλης «τοπικής πολιτοφυλακής». Ο ΚΛΑ φαίνεται να συγκροτείται από ένοπλες ομάδες που δρουν με την κάλυψη και τη συνεργασία αυτής της άτυπης «τοπικής πολιτοφυλακής» και αντλούν τα μέλη τους από το πλήθος των νέων άνεργων και φοιτητών. Στρατιωτικοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι η εύρεση φορητών ασυρμάτων από τις σερβικές δυνάμεις καταστολής φανερώνει κάποιας μορφής διοικητική δομή, η κορυφή της οποίας αποτελείται κυρίως από Αλβανούς αξιωματικούς του πρώην ενιαίου γιουγκοσλαβικού στρατού, μερικοί από τους οποίους έχουν υπηρετήσει στον πόλεμο της Κροατίας και της Βοσνίας. Το κύριο πεδίο δράσης, καταλύματος και ανεφοδιασμού σε εξοπλισμό και τρόφιμα των ένοπλων ομάδων του ΚΛΑ αποτελεί η νοτιο-δυτική περιοχή του Κόσοβο, ειδικότερα στα σύνορα με την Αλβανία, με πρόσβαση στα αλβανικά χωριά μέσα και έξω από την αλβανο-γιουγκοσλαβική μεθόριο. Ο οπλισμός τους αποτελείται κυρίως από Καλάζνικοφ κινεζικής και αλβανικής προέλευσης προερχόμενα είτε από την «μαύρη αγορά» της Βοσνίας, είτε αποκτηθέντα στην πρόσφατη αλβανική κρίση των «πυραμίδων» ή, τέλος από επιδρομές σε απομονωμένους σερβικούς αστυνομικούς σταθμούς.

Άμεση συνέπεια αυτών των επιθέσεων είναι η ενίσχυση της βίαιης καταστολής από το Βελιγράδι. Η δράση αυτών των ομάδων αυξάνει όχι μόνο την εθνικιστική πόλωση και ένταση αλλά ανοίγει βαθμιαία ένα αγεφύρωτο χάσμα αίματος ανάμεσα στον αλβανικό πληθυσμό και το σερβικό κράτος κάνοντας την όποια προσπάθεια συνδιαλλαγής εξαιρετικά δύσκολη. Το Βελιγράδι επέδειξε τους πρώτους μήνες του 1998 αποφασιστικότητα με την κινητοποίηση των δυνάμεων καταστολής και με εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στα χωριά που αποτελούν τις κύριες βάσεις ανεφοδιασμού και περιθάλψης των ενόπλων ομάδων. Λικοσχάνι, Πρέκαζ και κυρίως η ευρύτερη περιοχή της Ντρένιτσα αποτέλεσαν πεδία σκληρότατης σερβικής επέμβασης με δεκάδες θύματα σε αμάχους και ενόπλους. Από τα τέλη Απριλίου 1998 η σερβική τακτική εστιάζεται στην ερμητική στρατιωτική επιτήρηση των αλβανο-γιουγκοσλαβικών συνόρων και ταυτόχρονα στο αστυνομικό σφράγισμα της πρόσβασης σ' όλη τη νοτιο-δυτική περιοχή του Κόσοβο, με επίκεντρο την ιστορική σερβική πόλη του Πετς και αντικειμενικό στόχο τον αποκλεισμό και εξουθένωση των ενόπλων ομάδων. Η σερβική τακτική αποσκοπεί να πλήξει την κεντρική υποδομή των ενόπλων στα χωριά-βάσεις τους και να τους αποκόψει από την δυνατότητα πρόσβασης έξω από αυτήν την περίμετρο. Καθώς ο «Απελευθερωτικός Στρατός Κόσοβο» παραμένει κυρίως μία αντιστασιακή κίνηση που στηρίζεται στην παραδοσιακά εκτεταμένη οικογενειακή δομή των Αλβανών της περιοχής, η σερβική καταστολή συχνά είναι εξουθενωτική και χωρίς διακρίσεις ανάμεσα σε ενόπλους και αμάχους που τους παρέχουν κάλυψη, στήριξη και καταφύγιο. Οι ένοπλες ομάδες αιφνιδιάστηκαν από την καταγιστική ταχύτητα και την βιαιότητα της σερβικής αντίδρασης στα χωριά-προπύργιά τους

και παρά το γεγονός του ασφυκτικού σερβικού αποκλεισμού αποφεύγουν να προκαλέσουν μία ανανεωμένη σε ορμή εκκαθαριστική επιχείρηση των δυνάμεων καταστολής, περιοριζόμενοι επομένως, στο διάστημα που ακολουθεί, σε μια συντηρητική σποραδική δράση κατά μήκος της οδού Πετς-Πρίστινα. Ωστόσο, το κύριο ζήτημα που θέτει η δραστηριότητα των ένοπλων ομάδων δεν είναι η στρατιωτική αποτελεσματικότητά τους στην αναμέτρηση με τις ισχυρές σερβικές δυνάμεις αλλά η πολιτική επιρροή στους ενδο-αλβανικούς συσχετισμούς. Πράγματι, η απογοήτευση σημαντικής μερίδας του πληθυσμού, και ειδικότερα νέων, από την πολιτική της ειρηνικής αντίστασης του Ρουγκόβα δεν οδηγεί μόνο στην ενίσχυση της ριζοσπαστικής πτέρυγας αλλά και στην σκλήρυνση της στάσης του I. Ρουγκόβα. Η δυσκολία επίδειξης ευελιξίας του Ρουγκόβα περιορίζει την δυνατότητα μιας διαδικασίας επίλυσης του προβλήματος και καθιστά δυσκολότερη την εξεύρεση κοινής, έστω μεταβατικής, πολιτικής βάσης στα αντιμαχόμενα μέρη.

Η πολιτική Ρουγκόβα, στην νέα αυτή φάση, συνοψίζεται στις παρακάτω επιδιώξεις:

- * έναρξη διαλόγου με διεθνή διαμεσολάβηση,
- * απόσυρση των σερβικών στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων,
- * εγκατάσταση διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης,
- * εγκαθίδρυση μεταβατικού καθεστώτος διεθνούς προτεκτοράτου στο Κόσοβο
- * δημιουργία ανεξάρτητου κράτους του Κόσοβο.

Είναι φανερό ότι δεν υπάρχει καμία επαφή αυτών των θέσεων μ' εκείνες του Βελιγραδίου. Το Βελιγράδι απορρίπτει κάθε απευθείας διεθνή διαμεσολάβηση σ' ότι θεωρεί εσωτερικό ζήτημα. Ωστόσο έχει ήδη αποδεχθεί το διάλογο με τους Αλβανούς του Κόσοβο για τον προσδιορισμό ενός καθεστώτος αυτονομίας εντός της Σερβίας που μπορεί να προσλάβει καθεστώς «αυτό-κυβέρνησης» (self-rule), δηλαδή αμοιβαία συμφωνημένες ρυθμίσεις και πέρα από τα προβλεπόμενα στο σερβικό σύνταγμα, σύμφωνα με την πρόσφατη πρόταση του Σέρβου προέδρου Μίλαν Μιλουτίνοβιτς.

Η διεθνής παρέμβαση

Η διαμόρφωση της διεθνούς στάσης εκφράστηκε καθαρά στο Συνέδριο του Λονδίνου, το 1992, για το Γιουγκοσλαβικό Ζήτημα, όπου και απορρίφθηκε το αλβανικό αίτημα της αυτοδιάθεσης και η αλλαγή των διεθνών συνόρων. Βεβαίως αναγνωρίζεται ότι τόσο το ζήτημα εκτεταμένης προστασίας των εθνικών δικαιωμάτων των Αλβανών, όσο και η ανάγκη ειδικού καθεστώτος αυτονομίας, όμως η ιδέα της απόσχισης καταδικάζεται ιδιαίτερα στις τότε συνθήκες κλιμάκωσης της Γιουγκοσλαβικής κρίσης (1991-1994). Η «Ομάδα Επαφής» μετά την Συμφωνία του Ντέντον επιχείρησε να διατυπώσει ένα σχέδιο διευθέτησης του ζητήματος, ωστό-

σο — όπως αναφέρθηκε παραπάνω — η διεθνής διπλωματική δραστηριότητα ήταν υποτονική στην ενασχόλησή της με το πρόβλημα. Η «Ομάδα Επαφής», στα τέλη του 1995, προβάλλει ως διέξοδο το λεγόμενο «Σχέδιο Κόσοβο» («Σχέδιο Κ») που προέβλεπε την αποκατάσταση της αυτονομίας του Κόσοβο με βάση το Σύμφωνο του 1974 μετά από ετήσια μεταβατική περίοδο, κατά την οποία η περιοχή θα βρίσκεται υπό διεθνή επιτήρηση, το Βελιγράδι θα έχει αποσύρει τις αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις του και διεθνής επιτροπή θα έχει την ευθύνη διεξαγωγής δημοκρατικών εκλογών. Το σχέδιο αυτό συνάντησε την αντίδραση και των δύο πλευρών. Οι Αλβανοί απέρριψαν την προοπτική της αυτονομίας ως ανεπαρκή, αλλά δέχθηκαν την εγκαθίδρυση του «μεταβατικού καθεστώτος», δηλαδή την διεθνή επιτήρηση, την απόσυρσή της των σερβικών δυνάμεων και την διεξαγωγή τοπικών εκλογών. Ωστόσο, χωρίς την προϋπόθεση μίας συμφωνίας για το καθεστώς αυτονομίας το σχέδιο έχανε την «πολιτική ισορροπία». Η αλβανική συλλογιστική στόχευε στην κατάλυση της σερβικής κυριαρχίας με διεθνείς εγγυήσεις και ανοικτή την προοπτική ανεξαρτησίας. Το Βελιγράδι αποδέχθηκε ως βάση επίλυσης την διευρυμένη αυτονομία, όμως απέρριψε κάθε μεθόδευση περιορισμού ή υπονόμευσης της κυριαρχίας του στο Κόσοβο. Διπλωματικά το ζήτημα επανέρχεται στο προσκήνιο στις αρχές του 1998 και συνδέεται άμεσα με την ένταση στην περιοχή. Από την έναρξη της ανανεωμένης διεθνούς παρέμβασης σημαντικές διαφορές ανέκυψαν ανάμεσα στους εμπλεκόμενους διεθνείς παράγοντες τόσο στα θέματα διπλωματικής τακτικής, όσο και στο επιδιωκόμενο πλαίσιο διευθέτησης. Η «Ομάδα Επαφής» αποτέλεσε και πάλι το επίκεντρο αυτής της δραστηριότητας και οι συζητήσεις αλλά και οι αποφάσεις της αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές αποχρώσεις στην προσέγγιση των διεθνών παραγόντων. Ευρωπαϊκή Ένωση, ΗΠΑ και Ρωσία εμφανίζονται με διαφορετική διπλωματική στάση.

Η Ρωσία, μάλιστα, εμφανίζεται εξαιρετικά επιφυλακτική σε κάθε μορφή διεθνούς καταγγελίας της Γιουγκοσλαβίας και ειδικότερα στην επιβολή εμπάργκο πωλήσεων όπλων από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Το ζήτημα των ρωσικών πωλήσεων όπλων στην Γιουγκοσλαβία είναι βέβαια ευρύτερο του προβλήματος του Κόσοβο και συνδέεται πέρα από τα προβλήματα ασφάλειας της περιοχής και με τον διεθνή ανταγωνισμό των πολεμικών βιομηχανιών στην διεκδίκηση της αγοράς της Ανατολικής Ευρώπης. Ο Ρώσος επιτετραμμένος στον ΟΗΕ, Γιούρι Φεντότοφ, υπό την απειλή veto στο Συμβούλιο Ασφαλείας, πίεσε με κάθε τρόπο η απόφαση του Συμβουλίου να μην συνδεθεί με τα αιτήματα αυτοδιάθεσης, ούτε να υπονοεί ότι το ζήτημα δεν είναι «εσωτερική υπόθεση» της Γιουγκοσλαβίας. Αντίθετα, η Ρωσία επέτυχε η απαγόρευση διάθεσης όπλων να αναφέρεται ρητά και στον εφοδιασμό όπλων των Αλβανών ενόπλων και να συνοδευτεί με αυστηρό διεθνή έλεγχο των συνόρων της Γιουγκοσλαβίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσεται κυρίως με βάση την γαλλο-γερμανική διπλωματική πρωτοβουλία των Κίνγκελ-Βετρίν. Η πρωτοβουλία αυτή εστίασε την έμφασή της στην έναρξη διαλόγου Αλβανών και Βελιγραδίου με στόχο το καθε-

στάς εκτεταμένης αυτονομίας εντός της Σερβίας και χωρίς ιδιαίτερη πίεση στο θέμα της διεθνοποίησης του ζητήματος, όπου αντί για «διεθνή διαμεσολάβηση» μπορούσε να προκριθεί μια μορφή «διεθνούς παρατήρησης» της εσωτερικής, κατά βάση, διαπραγμάτευσης για την επίλυση του προβλήματος. Η ευρύτερη αυτή τοποθέτηση δεν ευνοούσε μια ακραία σκλήρυνση των πιέσεων της «Ομάδας Επαφής» σε βάρος της Γιουγκοσλαβίας αλλά μάλλον ηπιότερα μέτρα παρότρυνσης του Βελιγραδίου και μη διεθνή ενθάρρυνση των αλβανικών αλυτρωτικών φιλοδοξιών και ειδικότερα της βίαιης αντιπαράθεσης του ΚΛΑ.

Αιχμή της αμερικανικής προσπάθειας φαίνεται να είναι η προσπάθεια του State Department με επικεφαλής τον Αμερικανό υφυπουργό Ρ. Τάλμποτ να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη του αλβανικού παράγοντα. Από τις αρχές του 1998 οι ΗΠΑ τοποθετούνται εμφανώς υπέρ των Αλβανών, έχοντας όμως απορρίψει κάθε πρόταση για μεταβολή των διεθνών συνόρων. Ωστόσο, βασικό μέλημα της αμερικανικής διπλωματίας είναι τόσο η ενίσχυση του Ι. Ρουγκόβα απέναντι στην περισσότερο ριζοσπαστική αλβανική αντιπολίτευση, όσο και η πίεση στον Σ. Μιλόσεβιτς με διπλό στόχο την ενίσχυση της σερβικής αντιπολίτευσης σε Σερβία και ειδικότερα στο Μαυροβούνιο αλλά και την αποδοχή από το Βελιγράδι της ενεργητικής διεθνούς διαμεσολάβησης στην επίλυση του προβλήματος του Κόσοβο. Κύριος μοχλός η επιβολή διεθνών κυρώσεων σε βάρος του Βελιγραδίου, οι οποίες όμως συνάντησαν την διαφορετική προσέγγιση της Ρωσίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ειδικός Αμερικανός απεσταλμένος Ρ. Γκέμπαρτ υπήρξε ο βασικός εκφραστής στο Κόσοβο αυτής της σκληρής αμερικανικής γραμμής. Ο Σ. Μιλόσεβιτς, όμως, αρνείται ακόμη και να τον συναντήσει, ενώ προσφεύγει σε δημοψήφισμα με το ερώτημα «ναι ή όχι στην διεθνή διαμεσολάβηση» μ' αποτέλεσμα να ενισχυθεί το εσωτερικό μέτωπο κατά κάθε διεθνούς ανάμειξης. Παράλληλα, σε μια προφανή διπλωματική κίνηση ανατροπής των αμερικανικών πιέσεων όχι μόνο προωθεί άμεσα την εκπαιδευτική συμφωνία αλλά στέλνει υψηλού επιπέδου αντιπροσωπεία στην Πρίστινα μ' επικεφαλής τον Πρόεδρο της Σερβίας Μ. Μιλουτίνοβιτς προκειμένου να ξεκινήσει διάλογος με τους Αλβανούς, οι οποίοι ωστόσο δεν προσέρχονται σε 13 διαδοχικές προσπάθειες έναρξης του διαλόγου. Οι ΗΠΑ διαμορφώνουν την θέση ως προς το πλαίσιο επίλυσης του προβλήματος του Κόσοβο υποστηρίζοντας την συνταγματική αναβάθμιση του Κόσοβο ως *αυτόνομη περιοχή* αλλά ένα είδος «ομόσπονδης» *συνιστώσας* στο επίπεδο της Γιουγκοσλαβίας και όχι της Σερβίας -κάτι που θα ήταν διατεθειμένος να «δώσει» ο Μιλόσεβιτς με βάση την πρόταση του «self-rule». Η αμερικανική παρέμβαση οδηγήθηκε σε αδιέξοδο, καθώς Ρώσοι και Ευρωπαίοι με δυσκολία παρακολουθούσαν την αμερικανική πολιτική σκλήρυνση των πιέσεων, ενώ από την άλλη πλευρά τόσο οι Σέρβοι στο επίπεδο της καταστολής παρέμειναν κυρίαρχοι της κατάστασης, όσο η πολιτική βάση του Ι. Ρουγκόβα βάδιζε προς συρρίκνωση υπέρ της ριζοσπαστικής πτέρυγας του Αζέμ Ντεμάσι. Μπροστά στο προφανές αδιέξοδο ο Πρόεδρος Κλίντον στέλνει ως ειδικό απεσταλμένο στο Βελιγράδι τον «αρχιτέκτονα» της Συμφωνίας του Ντέυτον, Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ. Η επιστροφή του Ρ.

Χόλμπρουκ στα Βαλκάνια προσφέρει την ευκαιρία στην Ουάσιγκτον να διορθώσει τους λαθεμένους υπολογισμούς που έκανε στην αρχή της παρέμβασής της όταν προσπάθησε να εκφοβίσει τον Μιλόσεβιτς με την απειλή στρατιωτικής επέμβασης, ενώ από την άλλη πλευρά οι υπερβολές του State Department δημιούργησαν εξαιρετικές δυσκολίες στην συγκρότηση ενός κοινού διπλωματικού μετώπου με τους Ευρωπαίους συμμάχους δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους Αλβανούς ριζοσπάστες και στο ΚΛΑ να κερδίσουν πολιτικό έδαφος. Ταυτόχρονα, η Ουάσιγκτον αποκατέστησε την προσωπική επαφή με το Μιλόσεβιτς, την οποία απώλεσε στο προηγούμενο διάστημα, επειδή ο Ρ. Γκέμπαρτ θεωρήθηκε από τον Γιουγκοσλάβο Πρόεδρο ανεπιθύμητος λόγω της υπερβολικής φιλο-αλβανικής στάσης του.

Η νέα αυτή φάση της αμερικανικής διπλωματίας συνοδεύτηκε, καταρχήν, από μια στενότερη επιτήρηση των αλβανο-γιουγκοσλαβικών συνόρων σε μια προσπάθεια κυρίως να εμποδιστεί η διακίνηση οπλισμού και εφοδίων στο ΚΛΑ. Το ζήτημα της εξωτερικής βοήθειας στις ένοπλες ομάδες του ΚΛΑ αποτέλεσε αντικείμενο προσοχής και στο ΝΑΤΟ. Τα ίδια τα Τίρανα, στο πλαίσιο της ευρύτερης προσπάθειας για ακόμη στενότερη προσέγγιση με την Δύση, ζήτησαν την ανάπτυξη ειρηνευτικής δύναμης επιτήρησης του ΝΑΤΟ στα αλβανο-γιουγκοσλαβικά σύνορα για την πρόληψη ενδεχόμενης σύγκρουσης. Η επίσκεψη του Προέδρου Μ. Κλίντον σε Βόννη, Παρίσι και Λονδίνο στο πλαίσιο της Συνόδου των «Great 8» έδωσε την δυνατότητα άμεσων διαβουλεύσεων για τον συγχρονισμό των διπλωματικών προσπαθειών σχετικά με το Κόσοβο. Ωστόσο, η σημαντικότερη εξέλιξη ήταν η έναρξη διαλόγου Σ. Μιλόσεβιτς και Ι. Ρουγκόβα ως αποτέλεσμα των συντονισμένων προσπαθειών του Ρ. Χόλμπρουκ. Η πρώτη συνάντηση των δύο ηγετών και οι μετέπειτα συναντήσεις των αντιπροσωπειών έγιναν εφικτές μετά την υποχώρηση του Ρουγκόβα για διεθνή μεσολάβηση. Η σερβική πλευρά είχε επίσης προβεί σε παραχωρήσεις και δεχτεί ήδη με την πρόταση της «αυτοκυβέρνησης» («self rule») του Σέρβου Προέδρου Μ. Μιλουτίνοβιτς ότι το υπάρχον σερβικό σύνταγμα δεν αποτελεί πλαίσιο παρά μόνο σ' ότι αφορά στην κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα της χώρας. Η έναρξη των διαπραγματεύσεων αντιμετώπισε δύο σοβαρά προβλήματα. Το πρώτο αφορά το γεγονός ότι δεν υπάρχει αμοιβαία αποδεκτή βάση των συνομιλιών στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης και της αυτονομίας. Το δεύτερο αφορά την κλιμακούμενη αντίδραση κατά των διαφαινόμενων παραχωρήσεων του Ι. Ρουγκόβα της ριζοσπαστικής αλβανικής αντιπολίτευσης. Η Ουάσιγκτον, όμως, σε συντονισμό με άλλους διεθνείς παράγοντες, φέρεται αποφασισμένη να εξασφαλίσει όλες τις προϋποθέσεις ώστε να συνεχιστούν οι δύσκολες αυτές συνομιλίες Σέρβων και Αλβανών.

Οι εναλλακτικές επιλογές για το Κοσσυφοπέδιο

Η διέξοδος σ' ένα τόσο πολωμένο πρόβλημα προσδιορίζεται από δύο ζεύγη διλημμάτων. Το πρώτο αφορά την ένοπλη ή ειρηνική διέξοδο και το δεύτερο την

αυτοδιάθεση ή αυτονομία. Στο πρώτο, αναμφίβολα η πορεία σύγκρουσης προσδιορίζεται από το εύρος της σερβικής καταστολής και της δράσης των ενόπλων του ΚΛΑ. Όπως δείξαμε παραπάνω, η διεθνής ενεργοποίηση και η μετριοπαθής στάση του Φάτος Νάνο συμβάλλουν στον περιορισμό αυτής της δυνατότητας. Άλλωστε, το κλειδί αυτής της εξέλιξης βρίσκεται στην ικανότητα να «σφραγιστεί» η περιοχή δράσης και εφοδιασμού του ΚΛΑ στα αλβανο-γιουγκοσλαβικά σύνορα - και αυτή είναι η βασική επιλογή τόσο του ΝΑΤΟ, όσο και του Σ. Μιλόσεβιτς. Το δεύτερο δίλημμα προσδιορίζεται κυρίως από την σταθερή διεθνή αντίδραση στο αίτημα της αλβανικής αυτοδιάθεσης (*ανεξαρτησία ή ένωση με Αλβανία*). Όμως, ακόμη και εάν η δυνατότητα ένοπλης αντιπαράθεσης αποκλειστεί, η έλλειψη νομιμοποίησης της όποιας διευθέτησης μπορεί να οδηγήσει σε διαρκή κοινωνική αναταραχή και πολιτική κινητοποίηση του αλβανικού πληθυσμού. Μια τέτοια κατάσταση εξέγερσης θα συναντήσει την βιαιότητα της σερβικής καταστολής που δύναται να προσλάβει μορφή εθνικής εκκαθάρισης. Επομένως, τόσο η *παρούσα κατάσταση* (σημερινό συνταγματικό status quo), όσο και η προσπάθεια για διεύρυνση των *μειονοτικών δικαιωμάτων* (π.χ. εκπαιδευτική συμφωνία) είναι πλέον ανεπαρκή. Άλλωστε η σερβική πρόταση για «self rule» αναγνωρίζει την ανάγκη διευθέτησης, ωστόσο και αυτή η όποια διευθέτηση οφείλει να είναι αμοιβαία αποδεκτή. Η προοπτική της *εκτεταμένης αυτονομίας* αλλά και της ίδρυσης στο Κόσοβο μιας *ομόσπονδης Δημοκρατίας* εντός Γιουγκοσλαβίας φέρονται ως ενδιάμεσες λύσεις, με την τελευταία να έχει σημαντικές δυσκολίες να γίνει αποδεκτή από το Βελιγράδι καθώς θεωρείται «προθάλαμος» της αυτοδιάθεσης στα πρότυπα της Σλοβενίας, ΦΥΡΟΜ, Κροατίας και Βοσνίας. Ας σημειωθεί ότι η ίδια η συνοχή της Ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας σήμερα δοκιμάζεται καθώς αντιπολιτευόμενες στο Σ. Μιλόσεβιτς δυνάμεις στο Μαυροβούνιο απειλούν ήδη με απόσχιση από την Ομοσπονδία. Σχετικά με την προοπτική της εκτεταμένης αυτονομίας ή αυτοκυβέρνησης, η οποία φαίνεται να προωθείται ως η κύρια πολιτική βάση των συνομιλιών Αλβανών και Σέρβων από τις ΗΠΑ και την Γιουγκοσλαβία, το ζήτημα εστιάζεται στο θεσμικό περιεχόμενό της, ενώ οι ΗΠΑ έχουν ήδη θέσει το ζήτημα της αυτοκυβέρνησης στο επίπεδο της Γιουγκοσλαβίας και όχι εντός της Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Σερβίας χωρίς αυτό να σημαίνει αναγκαστικά ότι ιδρύεται στο Κόσοβο μια ακόμη ομόσπονδη Δημοκρατία. Το ζήτημα του *διαμελισμού* (partition) του Κόσοβο επίσημα δεν έχει τεθεί από καμία πλευρά - αντίθετα τόσο ο Ι. Ρουγκόβα όσο και το Βελιγράδι το αποκλείουν. Ωστόσο, το ζήτημα έχει απασχολήσει ανεπίσημα την σερβική πλευρά από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Η λογική του διαμελισμού βασίζεται στην ύπαρξη των δύο ιστορικών τμημάτων του Κοσσυφοπεδίου, το Κόσοβο και το Μετόχι. Το πλέον μετριοπαθές «σενάριο» θεωρεί αναγκαίο τον διαχωρισμό της περιοχής σε δύο καντόνια στο πλαίσιο ενός ενιαίου αυτο-κυβερνώμενου Κοσσυφοπεδίου είτε στο επίπεδο της Σερβίας, είτε της Γιουγκοσλαβίας-συνδυάζεται μάλιστα από ορισμένους με ευρύτερη πολιτειακή αναδιάρθρωση της Ομοσπονδίας. Άλλα «σενάρια» προβλέπουν την ένωση του Μετοχίου με την

Σερβία και την αυτοκυβέρνηση του Κόσοβο ή ακόμη και την ανεξαρτησία, είτε τέλος την ένωση με την Αλβανία. Το ζήτημα, όμως, του διαμελισμού εξαιρετικά δύσκολα θα μπορέσει να προκύψει από διαδικασία συνομιλιών και μάλλον εάν συμβεί θα είναι αποτέλεσμα ένοπλης ή κοινωνικής αναμέτρησης. Ειδικότερα, πτυχές αυτής της εκδοχής που αφορούν την απόσχιση και αυτοδιάθεση βρίσκουν την αντίθεση του διεθνούς παράγοντα καθώς θεωρούνται απειλή για την σταθερότητα ολόκληρης της περιοχής.

Η ειρηνική διευθέτηση του προβλήματος δεν μπορεί παρά να στοχεύει στην κατοχύρωση μιας μεταβατικής διαδικασίας που εξασφαλίζει ταυτόχρονα τρία ζητήματα: την νομιμοποίηση των όποιων ρυθμίσεων με την εξισορρόπηση των ενδιαφερόντων Αλβανών και Σέρβων, την κατοχύρωση των εθνικών δικαιωμάτων των Αλβανών και την αύξηση της εμπιστοσύνης ανάμεσα στα αντιτιθέμενα μέρη. Και τα τρία αυτά ζητήματα στην παρούσα πολωμένη κατάσταση είναι αλληλοαποκλειόμενα. Η αυτοσυγκράτηση των εμπλεκόμενων μερών, η διπλωματική δεινότητα και ευελιξία και τέλος η ισορροπημένη διεθνής παρέμβαση συνθέτουν ορισμένες μόνο από τις προϋποθέσεις κατοχύρωσης μιας ειρηνικής διεξόδου.